

Петро Микитович Тригуб – краєзнавець з Миколаївської «Могилянки»

У статті йдеться про відомого українського вченого-історика Тригуба Петра Микитовича, про його плідну наукову та краєзнавчу діяльність на Миколаївщині у творчій, плідній і, нажаль, в останній період його життя.

У центрі уваги біографічного нарису перебуває людина, яка усе життя «йшла» по освітянській ниві, творила слово про край, багатий на краєзнавчу тематику, про край, який здавна зветься Причорноморським степом. Через особисті спогади та меморії професора Тригуба П.М. простежується копітка й важлива робота краєзнавця, який від 1980-го року долучився до важливої справи історичного краєзнавства. Від того часу й до останньої хвилини свого життя проф. Тригуб П.М. не переставав уболювати за справу, якій був відданий десятиліття.

У статті йдеться і про творчий внесок у краєзнавчу науку, і про миколаївську школу історичного краєзнавства, яку створив і виплекав вчений упродовж десятиліть у стінах відомих вишів – Миколаївському національному університеті імені В.О. Сухомлинського і Чорноморському національному університеті імені Петра Могили.

Ключові слова: історичне краєзнавство, Петро Тригуб, Миколаївщина.

Mykola Myhailutsa

Peter N. Trygub – ethnographer from Mykolayiv «Mohyla»

The article refers to the famous Ukrainian scientist, historian Peter N. Trigub, his significant scientific and local history activities in Mykolayiv region in creative, fruitful and, unfortunately, the last period of his life.

There is the man in the spotlight of the biographical sketch who all his life “walked” through the field of education, created the word about land, rich in local history topics, about land, that has been called the Black Sea steppe long since.

Through personal memories of professor Trigub P. M. is traced painstaking and important work of local historian, who from 1980 contributed to important thing of historical study of local lore. From that time and until the last moments of his life prof. Trigub P.M. never ceased to worry about idea, which was brought decade.

The article tells also about the creative contribution to the local history of science, and the Nikolaev School of historic study that was created by the scientist and nurtured for decades in the walls of the famous universities – National Nikolaev V.O. Sukhomlynsky University and Black Sea National University of Petro Mohyla.

Key words: historical study of local lore, Petro Trygub, Nikolaev region.

Николай Михайлуца

Петр Никитич Тригуб – краевед из Николаевской «Могилянки»

В статье идет речь об известном украинском ученом-историке Тригубе Петре Никитовиче, о его значительной научной и краеведческой деятельности на Николаевщине в творческий, плодотворный и, к сожалению, в последний период его жизни.

В центре внимания очерка пребывает человек, который всю свою жизнь «шел» по просветительской ниве, творил слово о крае, который неисчерпаемо богат на краеведческую тематику, о крае, который издавна именовался Причерноморской степью.

Через личностные воспоминания профессора Тригуба П.Н. прослеживается очень кропотливая и важная работа краеведа, который с 1980-го года присоединился к нужному делу исторического краеведения. С того времени и до своей последней минуты жизни проф. Тригуб П.Н. не прекращал болеть за дело, которому отдавался десятилетиями.

В статье повествуется и о творческом вкладе в краеведческую науку, и о николаевской школе исторического краеведения, которую создал и возвращал ученый в течении десятилетий в стенах известных вузов – Николаевского национального университета имени В.О. Сухомлинского и Черноморского национального университета имени Петра Могилы.

*Життя, можна вважати,
я прожив не даремно!*
П.М. Тригуб,
«Стежками власної долі. Епілог».

Так вербально невигажливо й, водночас, пофілософськи мудро (*лат.* – *O sanctasimplicitas!*) схарактеризував своє життя у післямові до свого власного ювілейного видання «Стежками власної долі»¹ (2005) український вчений-краєзнавець, доктор історичних наук, професор, академік Української Академії історичних наук Петро Микитович Тригуб. Тоді, 2005-го року, святкуючи 70-річчя, Петро Микитович тільки окреслив, проте аж ніяк не намагався підбити підсумок надважливій справі свого життя – освітянському промислу. За понад десять років потому його внесок на цій ділянці тільки зростав і примножувався. Проте, нам би хотілося пом'янути Петра Микитовича «тихим словом» саме про його краєзнавчу діяльність на Миколаївщині, якою він дорожив і якою довгі роки опікувався.

Народжений на Слобожанщині 27 червня 1935 р., у старовинному селищі Коломак Харківської області, яке у козацько-гетьманські часи було сотенним містечком Охтирського слобідського козацького полку, Петро Микитович увібрив у себе увесь дух того степу, бо «степ та воля, козацька доля!». Любов до рідного краю, Малої-Великої Батьківщини з дитинства й до останку він зберігав у серці своєму. Недарма професор П.М. Тригуб, вже мешкаючи багато років на Миколаївщині, у неменш вільнолюбивих степах Причорномор'я, під свій 80-річний ювілей видав чудову книгу, яка водночас розійшлася серед краєзнавців: «Коломак – селище старовинне, козацьке...: Нариси історії з найдавніших часів до початку 70-х рр. XX ст.»² (2014).

П.М. Тригуб читає лекцію у Полтавському педінституті (1970-ті роки)

Складні кружляння долі – навчання на історичному факультеті Харківського державного університету, вчителювання та директорство у школах Донеччини та Харківщини, аспірантура, наукова й деканська робота у Полтавському педагогічному університеті імені В.Г. Короленка – усе це ніби лише миттєвості життя, однак вони були наповнені історичним часом, сенсом буття та великою відповідальністю перед собою, родиною, людьми та, власне, його призначенням.

До краєзнавчого руху у глибокому сенсі Петро Микитович долучився ще у жовтні 1980 р., коли у Полтаві була проведена всеукраїнська конференція з історичного краєзнавства, ініційована «батьком краєзнавчого руху», Героєм України, академіком НАН України Петром Тимофійовичем Троньком. Саме він фактично відновив широкі та масштабні краєзнавчі дослідження в Україні, організувавши видання унікальної у своєму концептуальному рішенні та реалізації, багатомної праці «Історія міст і сіл Української РСР». Цей рік і став моментом знайомства та тісної співпраці проф. П.М. Тригуба з унікальною людиною академіком П.М. Троньком.

¹ Тригуб П.М. Стежками власної долі / Петро Тригуб. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2005. – С. 88.

² Тригуб П. Коломак – селище старовинне, козацьке...: Нариси історії з найдавніших часів до початку 70-х рр. XX ст.: монографія / Петро Тригуб. – Миколаїв: Іліон, 2014. – 356 с.

Миколаївський період діяльності Петра Микитовича у краєзнавчому клубі розпочався з вересня 1982 року, саме тоді, коли він був обраний за конкурсом на посаду завідувача кафедри історії СРСР і УРСР Миколаївського педагогічного інституту³. Одночасно працюючи над дисертацією та розбудовуючи краєзнавчий рух, П.М. Тригуб ініціює та вдало проводить низку всеукраїнських, регіональних і міжвузівських конференцій, у тому числі і з краєзнавчої тематики. Проголошена М. Горбачовим перебудова середини 1980-х, обережна демократизація та напівгласність актуалізували табуйовану партійно-ідеологічними органами тематику, що власне не могло не вплинути і на краєзнавців. Динаміка поглядів і «подолання власної історії», відхід від гіперболізації історичних особистостей, поширилася по всій країні, у республіках і докотилося до Миколаївщини. Приділяючи серйозну увагу науковій роботі на кафедрі, Петро Микитович разом з Іваном Семеновичем Павликом, одноступнем і натхненником-реалізатором (за словами П.М. Тригуба – «людиною великої пробивної сили») багатьох задумів спільних з Інститутом історії АН УРСР.

Перша такого роду конференція відбулася 1988 року з соціально-історичної проблематики, присвяченої здебільшого історичній біографістиці, робітникам-революціонерам тощо. У процесі підготовки до цього краєзнавчого заходу П.М. Тригуб особливо зблизився з доктором історичних наук, професором Віталієм Григоровичем Сарбеем, який на той час очолював відділ Інституту історії АН УРСР. Попри певні перепони з боку партійно-ідеологічного керівництва області та міста, а відтак і ректорату, Петро Микитович спромігся організувати та вдало провести цю конференцію, що приємно здивувало навіть відомих московських вчених. У роботі форуму брали участь також фахівці із союзних республік, зокрема відомий історик, академік АН Вірменської РСР Геворг Гарібджанян. Перлиною заходу була культурна програма, яка передбачала відвідини античного міста-полісу Ольвії та історичних місць Очаківщини.

Удруге талант організатора краєзнавчого спрямування П.М. Тригуба проявився наступного, 1989 року, коли колектив кафедри на якій він працював, провів конференцію приурочену

до 200-річчя міста Миколаєва. Ця подія настільки актуалізувала проблематику історичного краєзнавства, що викликала значний інтерес як у фахових істориків, так і у літераторів, музеєзнавців, бібліотекарів і працівників туристичних агенцій, архітекторів тощо. Проте, як завжди бувало у радянському минулому, коли усе, а особливо історична наука, перебувало під ідеологічним контролем, партійні «чинущі-перестраховщики», не бажаючи створювати собі яких-небудь проблем, знайшли причину відмови у підтримці такого серйозного науково-краєзнавчого заходу: ніби у Миколаєві не було закладу громадського харчування, де б можливо було нагодувати аж 300 учасників конференції (!).

Ситуацію було виправлено після втручання академіка П.Т. Тронька, який особисто, переймаючись 200-літнім ювілеєм міста, приїхав до Миколаєва, зустрівся з усіма учасниками своєрідного протистояння. Оскільки академік на той час був ще й депутатом Верховної Ради УРСР, справа активізувалася у позитивному напрямку і в жовтні 1989 р. у стінах Будинку політосвіти, при вщент заповненій учасниками залі, відбулося відкриття та пленарне засідання конференції. Про підсумки та перспективи краєзнавчої роботи на Миколаївщині наголошував у своїй доповіді і Петро Микитович Тригуб.

Цей захід отримав широкого розголосу не тільки у науковому середовищі, серед розмаїтої краєзнавчої спільноти, але й у засобах масової інформації – на телебаченні, радіо та на шпальтах газет. Цікавою та корисною для пересічного миколаївського містянина, водночас, була і бесіда у студії обласного телебачення про результати конференції, в якій брали участь відомі краєзнавці: Петро Тронько, Олена Апанович, Петро Тригуб та інші. За результатами конференції, за великого старання організаторів, було видано солідну збірку тез і шість випусків Пам'яток історії та культури Української РСР. Автором кількох статей і науковим редактором випуску був Петро Микитович⁴.

Якісно новий період у краєзнавчій діяльності професора П.М. Тригуба розпочав 1991 рік, коли академік П.Т. Тронько зініціював створення Всеукраїнської спілки краєзнавців (ВСК). Саме Петру Микитовичу було доручено створити й

³ Вовчук Л. 30 років на краєзнавчій ниві Миколаївщини (нарис до біографії Петра Микитовича Тригуба) / Людмила Вовчук // Краєзнавство / НСКУ; Ін-т історії НАНУ. – 2011. – №3. – С.128-132.

⁴ Пронь С.В., Пронь Т.М. Слово про вченого (до 75-річного ювілею професора Петра Микитовича Тригуба) / С.В. Пронь, Т.М. Пронь // Рідне Прибужжя (Миколаїв). – 2010. – 26 червня. – С. 2.

Всеукраїнська краєзнавча конференція у Чигорині (1991 р.)

очолити Миколаївське відділення ВСК⁵. У травні відбулися підготовчі заходи й 11 червня 1991 р. відбулася установча конференція, на якій було обрано правління та голову. В інституційному процесі взяли участь 56 краєзнавців із обласного та районних центрів, до правління увійшло 5 осіб⁶. Очільником обласної філії став професор Петро Микитович Тригуб. Активістами спілки стали переважно науковці історичного факультету Миколаївського педагогічного інституту (декан О. Білюк) та Державного архіву Миколаївської області (директор К. Восьмірко).

Серед перших краєзнавчих кроків виділяються наступні дії: підготовлено та видано навчальний посібник з історії Миколаївщини для учнів 7-11 класів (автори І. Павлик, П. Тригуб, О. Білюк), нариси з історії розвитку освіти на Миколаївщині (колектив авторів). Серйозним внеском у розвиток історичного краєзнавства стала праця М. Мельника та В. Шкварця «Мико-

лаївщина: погляд кризь століття» (1993). Значна увага науковцями краю приділялася написанню історії населених пунктів, промислових та аграрних підприємств, культурно-освітніх установ. Так, О. Дмитренко, В. Кондрашовим, Н. Рижовою, І. Павликом, П. Тригубом, О. Хаєцьким, В. Шевельовим було підготовлено нариси історії 15 сіл, колективних сільськогосподарських підприємств та установ загальним обсягом понад 150 друкованих аркушів.

Ідеї відродження Української незалежної держави 1990-х років загострили й актуалізували потребу у дослідженнях її наріжних основ, процесів і подій, що формували ідеї та практики українського демократизму від персоніфікації історичного минулого до препарування досвіду й уроків. У 1992 році у співпраці з Інститутом історії за безпосередньої участі В.Г. Сарбея миколаївський осередок на чолі з П.М. Тригубом зорганізував конференцію з актуальних проблем

⁵ Даниленко О. Українські історики ХХ століття: Бібліографічний довідник / Серія «Українські історики». – К.: Інститут історії НАН України, 2004. – Вип. 2. – С. 320-321.

⁶ Вовчук Л. До ювілею Петра Микитовича Тригуба / Людмила Вовчук // Наукові праці: науково-методичний журнал. – Вип. 251. Т. 264. Історія. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2015. – С. 112-114; Вовчук Л.А. Тригуб Петро Микитович / Людмила Вовчук // Дослідники історії Південної України: біобібліографічний довідник / упоряд. Ігор Лиман. – К., 2016. – Т. 2. – С. 406-410.

національно-визвольного руху в Україні, зосередивши проблемне поле на процесах, у верхній межі обмежених 1917 роком.

Потому, як один з провідних краєзнавців країни Петро Микитович брав участь у низці краєзнавчих конференцій: у Кам'янці-Подільському (1991 р.), Луцьку (1993 р.), Черкасах (1995 р.), Харкові (1997 р.), Дніпропетровську (1999 р.), Донецьку (2001 р.), Хмельницькому (2004 р.). Тільки за 15 років він опублікував біля 70 робіт, присвячених краєзнавчій тематиці Миколаївщини й інших регіонів. Водночас професор П.М. Тригуб керував Миколаївським регіональним центром Інституту історії України НАН України з проблем Нижнього Подніпров'я та Побужжя.

Перейшовши у 1997 р. до Миколаївської філії Національного університету «Києво-Могилянська академія» (зараз – Чорноморський національний університет імені Петра Могили), Петро Микитович очолив кафедру історії та філософії, згодом переформатовану у кафедру міжнародних відносин і зовнішньої політики. Тут, приділяючи значної уваги науково-дослідній роботі, проф. П.М. Тригуб творив школу історичного краєзнавства на Півдні України, до якої мають безпосереднє відношення: к.і.н. Ф. Кокошко – дослідник культурно-освітніх процесів на Півдні України у 20-рр. ХХ ст.; д.і.н.,

доц. В. Пархоменко – дослідник історії українських національних збройних формувань періоду національно-визвольних змагань 1917-1919 рр. на Півдні України; к.і.н., доц. В. Стремецька – дослідні інтереси якої були зосереджені на проблемах українізації у південному регіоні; д.і.н., доц. І. Миронова, дослідниця історії культури національних меншин Півдня України, історії пошти, зв'язку тощо; д.і.н., доц. Л.Л. Левченко – директор Державного архіву Миколаївської області, дослідниця військової історії, архівної справи; к.і.н., доц. О.С. Морозова – дослідниця боротьби за впровадження української мови у навчальних закладах наприкінці ХІХ – початку ХХ ст., історії українсько-польських відносин тощо. Загалом понад двох десятків фахівців вищої наукової кваліфікації Миколаївщини були вихованцями школи історичного краєзнавства.

Померла прекрасна Людина, науковець, колега і товариш, Почесний краєзнавець України Петро Микитович Тригуб 26 грудня 2016 року⁷. Вічна йому пам'ять і шана.

Гордість професора П.М. Тригуба за його життя, та наша надія на те, що справа вченого продовжиться на десятиліття – його син Олександр Тригуб, доктор історичних наук, професор, який з 2011 р. опікується краєзнавчою справою, очолюючи Миколаївську обласну організацію Національної спілки краєзнавців України.

References:

1. Danylenko O. Ukrayins'kii story'ky' XX stolit'ya: Bibliografichny'j dovidny'k / Seriya «Ukrayins'ki story'ky'». – K.: Instyt'ut istoriyi NAN Ukrayiny', 2004. – Vy'p. 2. – S. 320-321.
2. Vovchuk L. 30 rokiv na krayeznavchij ny'vi My'kolayivshhy'ny' (nary's do biografiyi Petra My'ky'tovy'cha Try'guba) / Lyudmy'laVovchuk // Krajeznavstvo / NSKU; In-t istoriyi NANU. – 2011. – # 3. – S.128-132.
3. Vovchuk L. Doyuvileyu Petra My'ky'tovy'cha Try'guba / Lyudmy'laVovchuk // Naukovipraci: naukovo-metody'chny'jzhurnal. – Vy'p.251. T.264. Istoriya. – My'kolayiv: Vy'd-voChDUimeniPetraMogy'ly', 2015. – S. 112-114.
4. Vovchuk L.A. Try'gubPetroMy'ky'tovy'ch / Lyudmy'laVovchuk // Doslidny'ky' istoriyi Pivdennoyi Ukrayiny': biobibliografichny'j dovidny'k / uporyad. Igor Ly'man. – K., 2016. – T. 2. – S. 406-410.
5. Pishovizhny't tya vidomy'j my'kolayivs'ky'j naukovecz' Petro Try'gub [Elektronny'jresurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.nikpravda.com.ua/pishov-iz-zhittya-vidomij-mikolayivskij-naukovets-petro-trigub/>
6. Pron` S.V., Pron` T.M. Slovoopro vchenogo (do 75-richnogo yuvileyu profesora Petra My'ky'tovy'cha Try'guba) / S.V. Pron`, T.M. Pron` // Ridne Pry'buzhzhya (My'kolayiv). – 2010. – 26 chervnya. – S. 2.
7. Try'gub P.M. Stezhkamy` vlasnoyidoli. – My'kolayiv: Vy'd-vo MDGU im. PetraMogy'ly', 2005 / Petro Try'gub. – 136 s.
8. Try'gub P. Kolomak – sely'shshestarovy'nne, kozacz'ke...: Nary'sy` istoriyi z najdavnishy'xchasivdopochatku 70-x rr. XX st.: monografiya / PetroTry'gub. – My'kolayiv : Ilion, 2014. – 356 s.

⁷ Пішов із життя відомий миколаївський науковець Петро Тригуб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nikpravda.com.ua/pishov-iz-zhittya-vidomij-mikolayivskij-naukovets-petro-trigub/>